

Fjärrvärme i V. Långgatan, Köping

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning

Fornlämning Köping 148:1
Västra Långgatan, kv. Edda
Köpings stadsförvaltning
Köpings kommun
Västmanland

Ulf Alström

Innehåll

Sammanfattning.....	1
Inledning.....	2
Målsättning och metod	2
Undersökningsresultat.....	2
Tolkning och utvärdering.....	5
Referenser	6
Kart- och arkivmaterial	6
Otryckta källor	6
Litteratur	6
Tekniska och administrativa uppgifter.....	6
Kartfigur.....	7

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2010

Omslag: Köpings kyrka med omgivande bebyggelse 1750-talet (Teckning av Grau 1754).

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-88-6

Västerås 2010.

Sammanfattning

Under september månad 2009 har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen genomfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning i Västra Långgatan i Köping. Sträckan som övervakades var cirka 75–80 m lång och belägen i östra sidan av Västra Långgatan. Anledningen till schaktningsövervakningen var att Köpings kommun skulle byta fjärrvärmerör.

Efter hela sträckan, utom den absolut nordligaste delen, där Västra Långgatan möter Torggatan, påträffades kulturlager med två anläggningar. Den ena tolkades som en träsyll tillhörig en byggnad. Den andra var antingen en grop eller ett dike som kan ha varit förstärkt med en flätverkskonstruktion. Kulturlagret och byggnaden som anlades direkt på den rena leran dateras till 1400-talets första hälft.

Resultatet av schaktningsövervakningen bekräftar de arkeologiska resultat som redan vunnits i Östra Långgatan och på torget nedanför Mariakyrkan där 1200–1400-tals dateringar erhållits.

Inledning

På grund av byte av fjärrvärmerör i Västra Långgatan, Köping, har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen utfört en arkeologisk förundersökning i samband med schaktningarna. Arbetet beställdes av Tekniska kontoret, Köpings kommun, som också bekostade den arkeologiska förundersökningen. Arbetet utfördes under september månad 2009 efter ett beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2009-10-05 (dnr 431-8859-09).

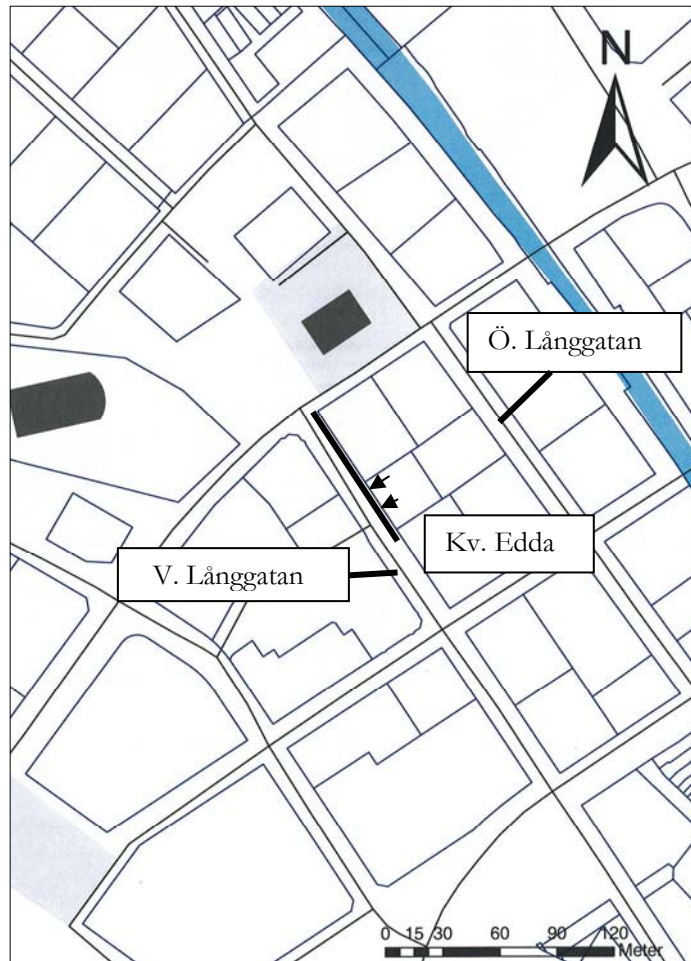
Figur 1. Fjärrvärmeschaktet på östra sidan av Västra Långgatan. Foto från norr. (Foto U. Alström.)

Målsättning och metod

Målsättningen med schaktningsövervakningen var att avgränsa eventuellt kvarvarande kulturlager och anläggningar i undersökningsområdet. Om sådana lämningar fanns bevarade skulle dessa dokumenteras med hjälp av planritningar eller sektionsritningar samt beskrivas. En karaktärisering och datering av lämningarna skulle också göras. Erfarenheter från Östra Långgatan där två arkeologiska schaktningsövervakningar genomfördes 2007 och 2008 samt från ett serviceschakt på Torget i Västra Långgatans tänkta förlängning (Alström 2007, 2009a, 2009b) pekade på att det även i Västra Långgatan skulle finnas bevarade kulturlager i schaktväggarna.

Undersökningsresultat

Schaktet för den nya fjärrvärmeledningen grävdes intill den gamla ledningen efter Västra Långgatans östra sida. Schaktdjupet varierade från 0,8 m till 1,5 m beroende på topografiska orsaker. Schaktbredden var cirka 1 m. Den slutliga längden på schaktet blev cirka 75–80 m.

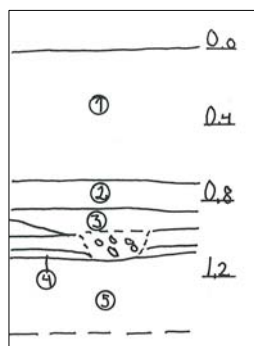
Figur 2. Fjärrvärme-schaktet i Västra Långgatan markerat med svart linje. Platserna för sektionsritningar markerade med pilar. (Utdrag ur Fastighets-kartan. Skala 1:4 000.)

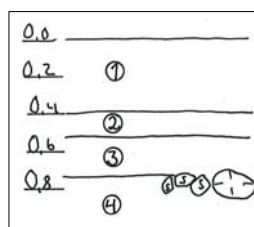
Figur 3. Fjärrvärmeschaktet mot norr. Rören i bild tillhör den gamla fjärrvärmeanläggningen. I schaktkanten till vänster i bild finns kvarvarande kulturlager. Här ritades den norra sektionen. Foto från söder (Foto U. Alström.)

Efter hela sträckan påträffades mer eller mindre tjocka kulturlager i västra schaktkanten. Längst i norr saknades kulturlager p.g.a. sentida markarbeten för främst fjärrvärme. Eftersom kulturlager konstaterades i ett serviceschakt på torget (Alström 2009b) kan man ändå vara säker på att kulturlager funnits efter hela sträckan.

Två sektioner ritades i den 75–80 m långa sträckan (figur 2) där det i den norra sektionen bl.a. dokumenterades en risflätad grop eller dike (figur 4). I den södra sektionen dokumenterades bl.a. en byggnadslämning i form av en syllstock och en liten stenpackning (figur 5). Huslämningen tillhörde etableringsstadiet i området eftersom syllen låg på ren lera.

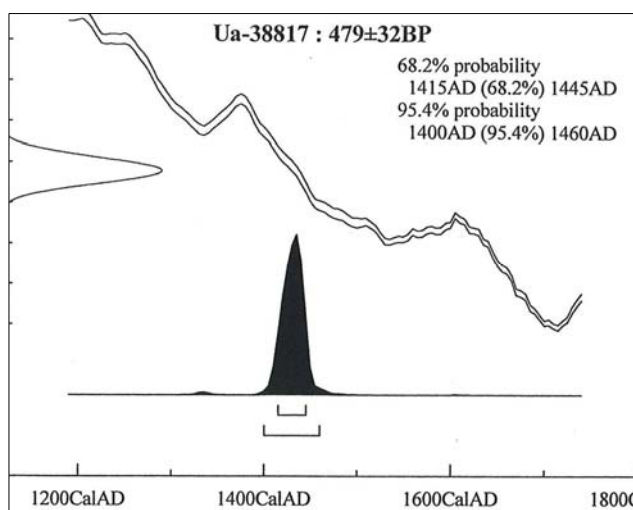
Figur 4. Norra sektionen. 1. Nuvarande markyta med bärlager av sand/grus, 2. Brun kulturjord, 3. Likartade lager av brun kulturjord med flis, näver och småsten. I lager 3 finns en risflätad grop eller dike. 4. Brunsvart kulturjord med inslag av gödsel. 5. Ren blålera. (Sektionsritning mot väst, skala 1:40).

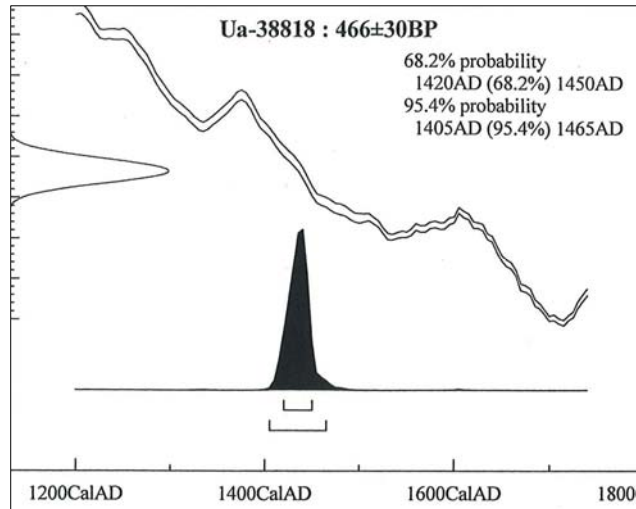
Figur 5. Södra sektionen. 1. Nuvarande markyta med bärlager av sand/grus. 2. Kulturjord med flis och grus. 3. Brunsvart kulturjord med inslag av gödsel. 4. Ren blålera. (Sektionsritning mot väst, skala 1:40).

Från det upp till 0,3–0,4 m tjocka kulturlagret i Västerlånggatan togs två ^{14}C prov. Det ena togs från lager 4 i den norra sektionen som bestod av brunsvart kulturjord med inslag av gödsel. Provet var en kvist med förmodad låg egenålder.

Det andra provet togs från södra sektionens lager 3 som bestod av brunsvart kulturjord med gödsel. Provet låg direkt på syllstocken och var ett djurben med låg egenålder.

Figur 6. ^{14}C -prover visar med 95 % sannolikhet att kvisten är från perioden 1400-1460 vår tideräkning (Possnert 2009).

Figur 7. ¹⁴C-provet visar med 95 % sannolikhet att benet kommer från ett djur som dött (slaktats) under perioden 1405-1465 vår tideräkning (Possnert 2009).

¹⁴C proverna visar att kulturlagret i Västra Långgatan tillkom under första halvan av 1400-talet. Det innebär också att de första byggnaderna troligen restes under denna period. Träsyllan som dokumenterades i södra sektionen fanns redan på plats när lager 3 började avsättas och bör därför vara samtida eller kanske något äldre än lager 3.

Tolkning och utvärdering

Efter den arkeologiska förundersökningen i Västra Långgatan i Köping kan ytterligare ett område läggas till de redan kända medeltida kulturlagren i Köping. Sedan länge har den medeltida Sankt Olofkyrkans plats vid Mullgatan varit känd (Björnånger 1974) och i samband med schaktningar för fjärrvärme är det sedan ett par år tillbaka känt att medeltida kulturlager finns i Östra Långgatan samt vid torget nedanför kyrkan.

Nu har alltså ytterligare cirka 75 löpmeter kulturlager med medeltida datering dokumenterats i Västra Långgatan.

Det är rimligt att utifrån dessa uppgifter anta att staden, som troligen grundades på 1200-talet (Medeltidstaden 11), vid 1400-talet minst hade en utbredning på västsidan av ån som uppskattningsvis var 480 m lång och 160 m bred d.v.s. cirka 8 ha. Hur tät bebyggelsen var i detta område är naturligtvis inte känt men exempel på husgrunder har dokumenterats, t.ex. i detta arbete men även på torget (Alström 2009b).

Några uppgifter om säkert daterade medeltida kulturlager finns ännu inte från östra sidan om Köpingsån.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala fastighetskartan

Ekonomiska kartan 10G:80. Skala 1:20 000.

Otryckta källor

Possnert, G., 2009. Resultat av ¹⁴C datering av trä och ben från Västmanland. Ångströmlaboratoriet. Tandemlaboratoriet. Uppsala universitet. Uppsala.

Litteratur

Alström, U., 2007. Fjärrvärme i Ö. Långgatan, Köping. Kulturmiljövård Mälardalen. Rapport 2007:51. Västerås.

Alström, U., 2009a. Fjärrvärme i Ö. Långgatan, Köping. Kulturmiljövård Mälardalen. Rapport 2009:19. Västerås.

Alström, U., 2009b. Fjärrvärme i Torggatan, Köping och en medeltida huslämning intill Stora Torget. Kulturmiljövård Mälardalen. Rapport 2009:39. Västerås.

Andersson, H., 1979.(Projektledare) Medeltidsstaden 11. Raå och SHM Rapport. Stockholm.

Björnånger, O., 1974. Köping. Stad från tidig medeltid och fyratusenårig kulturbygd. Köpings kommun. Köping.

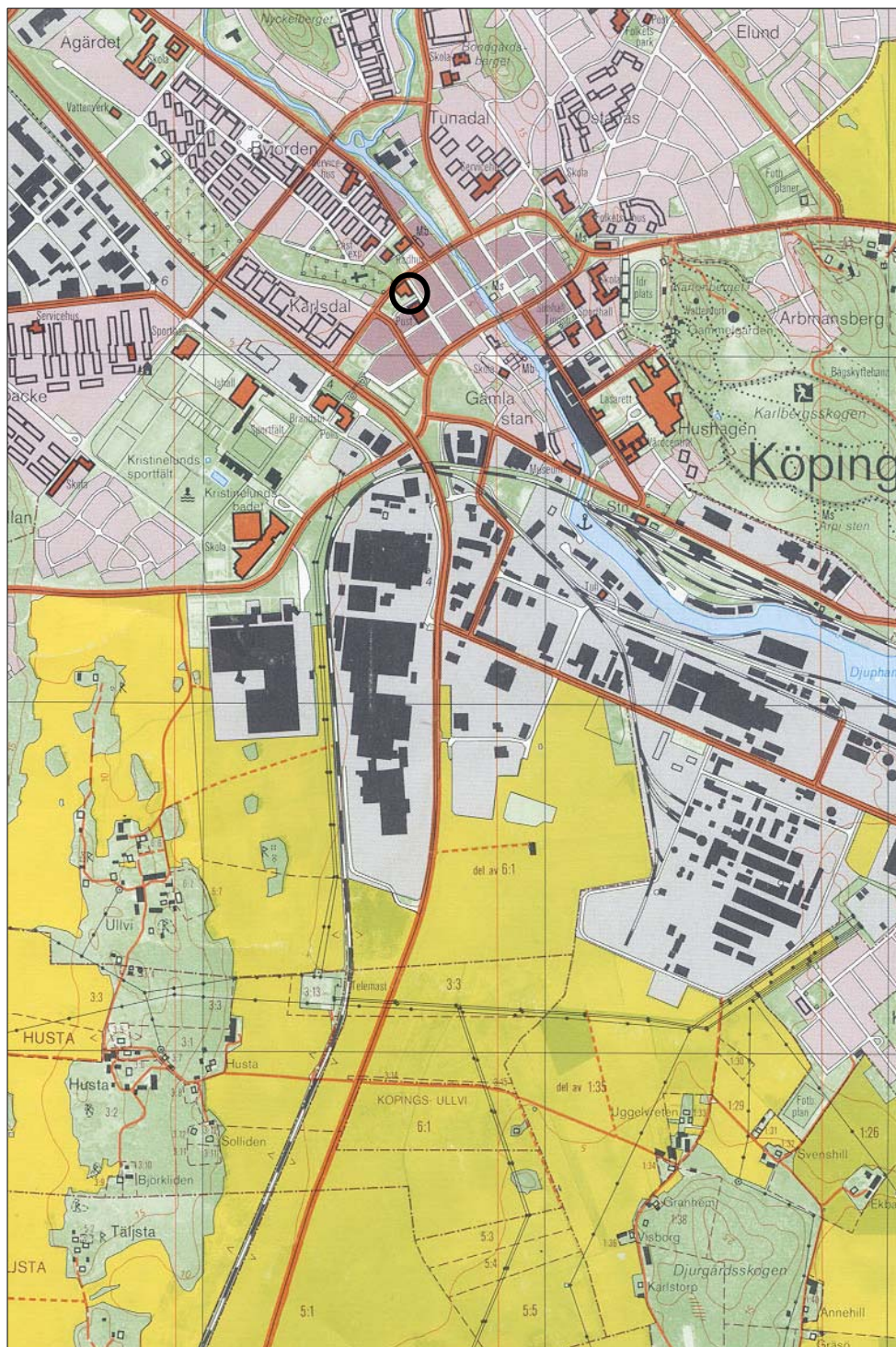
Grau, O., 1754. Beskrifning öfver Wästmanland. Nytryck 1904. Västmanlands Allehanda Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM dnr:	09092
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-8859 2009-10-05
Undersökningsperiod:	2009-09-21, 22, 23, 29
Arkeologtimmar:	12,5 timmar
Exploateringsyta:	Cirka 75–80 löpmeter schakt
Personal:	Ulf Alström
Belägenhet:	Västra Långgatan, kv. Edda, Köpings stadsförsamling, Köping, Västmanlands län, Västmanland
Ekonomisk karta:	10G:80
Koordinatsystem:	Rikets
Koordinater:	X 6599200 Y 1510605
Inmättningsmetod:	Manuell
Dokumentationshandlingar:	Förvaras på VLM
Fynd:	Inga fynd påträffades

Kartfigur

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle. Ärende nr MS2006/01407.

Figur 8. Undersökningsplatsens läge markerat med en ring. Utdrag ur ekonomiska kartan. Skala 1:20 000.

